

Що стосується Середньовіччя не можна сказати про аксіологічні уявлення, бо в філософів і теологів цього часу зустрічаються лише розрізнені вислови щодо цінностей, і відсутнє цілісне уявлення про єдність як такої, єдиною цінністю був Бог. Всі інші цінності – моральні, етичні, естетичні розчинялися у теології.

В епоху Відродження у італійських гуманістів зустрічаються розмірковування про моральні цінності Л.Валла, про красу як специфічної цінності Л.Б. Альберти, політичні цінності М.Макиавеллі.

Найбільш ґрунтовно категорія цінності була розроблена німецькою класичною філософією, особливо І.Кантом. Поняття цінності він пов'язує з поняттям доброї волі. Сама по собі добра воля повинна цінуватися набагато вище, ніж будь-що здійснене нею на користь її слабкості. Важливим у цьому понятті є те, що це поняття він співвідносить з людиною як метою, її розвитком, а такий аспект цінності, як корисність, – зі світом природи бажань. Цей аспект І.Кант називає відносною, зумовленою цінністю.

Своєрідну позицію в аксіологічних поглядах займав Ф.Ніцше головне місце у вченні якого відводиться проблемі «переоціненні цінностей», а саме волі до влади. Розробляючи ідею «надлюдини», Ніцше вважав, що така людина зруйнує стару систему цінностей, створивши нову, і головним принципом життя стане положення «не щади свого ближнього і підштовхни падаючого» [5, с. 14]. На наш погляд навряд чи слід прагнути до виховання такого ідеалу людини, адже сьогодні і так з усіх боків людей оточує зло, насильство, ненависть, заздрість і все важче стає боротьба з ними, а це може привести винищення життя на Землі.

Свої погляди щодо «ціннісної свободи», зокрема ціннісної свободи наукового пізнання висловлював М.Вебер. Він вважав, що ми в науці шукаємо істину, і що знання, визнані нормативними точками зору, базуються на цінностях, які є передумовами наук про культуру та суспільство. Вчений поняття «цінність» порівнював з поняттям «парадигма», вважаючи, що наукові дослідження констатуються за допомогою ціннісних понять, при цьому сама наука повинна виступати незалежною цінністю [1, с. 15].

У світлі сучасних соціально-політичних та духовних особливостей розвитку суттєво допоможе, щодо вирішення аксіологічних завдань, філософська спадщина В.С. Соловйова і особливо той аспект, де автор приділяє суттєву увагу єдності істини, добра і краси, які можуть сьогодні послужити методологічними засадами у справі пошуку шляхів європейської інтеграції країни, її культури та філософської думки.

Отже, проблема метафізичної інтерпретації цінностей дозволяє зрозуміти унікальну природу людини, її виняткову позицію у світі. Вона є однією з найбільш фундаментальних, особливо сьогодні, у період складних трансформаційних процесів, економічних, політичних, релігійних та культурних змін, однак, незважаючи на плюралізм думок щодо цього питання, на наш погляд, залишається відкритою і ще довго буде в центрі філософських пошуків дослідників, що представляє перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Смысл «свободы от оценки» в социологической и экономической науке / М.Вебер.: Избр. произведения. – М., 1990.
2. Гильдебранд Д. фон. Сущность христианства / Д. фон Гильдебранд: пер. с нем. – СПб.: Алтейя, 1998. – 473 с.
3. Кант И. Основы метафизики нравственности / И.Кант. – М.: Изд-во «Мысль», 1999. – 1472 с.
4. Карсавин Л.П. Поэма о смерти: Религиозно-философские сочинения / Л.П. Карсавин. – М., 1992. – Т.1. – 324 с.
5. Ницше Ф. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей / Ф.Ницше. – М.: REFL – book, 1994. – 352 с.
6. Хайдеггер М. Время картины мира. Бытие и время / М.Хайдеггер – М., 1997.
7. Хайдеггер М. Европейский нигилизм. Бытие и время / М.Хайдеггер – М., 1997.
8. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме. Бытие и время / М.Хайдеггер – М., 1997.

9. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью / Ю.Хабермас. – М.: АО «КАМИ» Издательский центр ACADEMIA, 1995. – 245 с.

References

1. Veber M. Smysl «svobody ot ocenki» v sociologicheskoy i jekonomicheskoy nauke / M.Veber.: Izbr. proizvedenija. – M., 1990.
2. Gil'debrand D. fon. Sushhnost' hristianstva / D. fon Gil'debrand: per. s nem. – SPb.: Aletejja, 1998. – 473 s.
3. Kant I. Osnovy metafiziki нравственности / I.Kant. – М.: Изд-во «Mysl'», 1999. – 1472 s.
4. Karsavin L.P. Pojema o smerti: Religiozno-filosofskie sochinenija / L.P. Karsavin. – М., 1992. – Т.1. – 324 s.
5. Nicshe F. Volja k vlasti: Opyt pereocenki vseh cennostej / F.Nicshe. – М.: REFL – book, 1994. – 352 s.
6. Hajdegger M. Vremja kartiny mira. Bytie i vremja / M.Hajdegger – М., 1997.
7. Hajdegger M. Evropejskij nigilizm. Bytie i vremja / M.Hajdegger – М., 1997.
8. Hajdegger M. Pis'mo o gumanizme. Bytie i vremja / M.Hajdegger – М., 1997.
9. Habermas Ju. Demokratija. Razum. Nравstvennost'. Moskovskie lekicii i interv'ju / Ju.Habermas. – М.: АО «КАМИ» Izdatel'skij centr ACADEMIA, 1995. – 245 s.

* * *

УДК 1:001+316.61

Лазуріна Н.П., кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук, Житомирський військовий інститут ім. С.П. Корольова Національного авіаційного університету (Україна, Житомир), lazurina@list.ru

Формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві

Показано стан дослідження сутності поняття громадянська компетентність особистості у вітчизняному науковому просторі. Здійснено аналіз основних факторів сучасного українського суспільного життя, що впливають на процес формування громадянської компетентності українця.

Ключові слова: громадянська компетентність особистості, цивілізаційні виклики, політичний режим, громадянське суспільство, держава.

Lazurina N.P., PhD, Associate Professor, Department of Social Sciences, Institute of Zhytomyr military S.P. Koroleva of the National Aviation University (Ukraine, Zhitomir), lazurina@list.ru

Formation of Personal Citizen Competence in Modern Ukrainian Society

The article dwells upon research of notion of personal citizen competence in Ukrainian scientific world. The author analysis main factors of modern Ukrainian social life influencing the process of formation of personal citizen competence of a Ukrainian.

Keywords: personal citizen competence, civilization challenges, political regime, citizen society, state.

Лазуріна Н.П., кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук, Житомирський військовий інститут ім. С.П. Корольова Національного авіаційного університету (Україна, Житомир), lazurina@list.ru

Формирование гражданской компетентности личности в современном украинском обществе

Показан процесс исследования сущности понятия гражданская компетентность личности в отечественной научной среде. Осуществлен анализ основных факторов современной украинской общественной жизни, которые имеют влияние на процесс формирования гражданской компетентности украинца.

Ключевые слова: гражданская компетентность личности, вызовы цивилизации, политический режим, гражданское общество, государство.

Процес наукової розробки поняття громадянська компетентність особистості в сучасному вітчизняному науковому просторі протікає достатньо активно. Але проблема формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві зумовлена цілим рядом факторів, які впливаючи на цей процес ускладнюють, а деякі, навіть, суттєво гальмують його розгортання. В сучасних українських реаліях формування громадянської

компетентності загострюється як зовнішніми – (цивілізаційними) викликами, так і внутрішніми реаліями життя українського соціуму, такими як політичний режим і громадянське суспільство. Це накладає відповідний відбиток на процес як актуалізації, так і створення відповідного середовища для формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві.

Аналізу сучасного українського суспільного контексту, в розрізі проблеми формування громадянської компетентності особистості, присвятили свої дослідження А. Колодій, В. Бех, О. Пометун, Н. Бібік, І. Єрмаков, В. Степаненко, Г. Горак, М. Розумний, О. Рокицька, Є. Захаров, Т. Ковальчук.

Виділити та проаналізувати фактори, що впливають на процес формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві.

Аналіз самого поняття громадянської компетентності особистості в просторі вітчизняної науки, є темою багатьох наукових досліджень, хоча треба зауважити, що більша їх частка сформульовані педагогічною наукою. Найбільш відомими є роботи О. Пометуна, І. Єрмакова, Т. Смагіної, Т. Бакка, Т. Ладиченко, Л. Марголіної. Так О. Пометун громадянську компетентність визначає як здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства [1;2]. «Одним з найактуальніших завдань сучасного виховання в Україні, зазначає дослідниця, – є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих і суспільних інтересів. Визначальною характеристикою такої людини має бути громадянськість – здатність людини реалізовувати свої права та свободи, поважати права й свободи інших громадян, розуміти власну відповідальність перед суспільством і державою за свої вчинки й вибір» [2, с. 68]. Звертає увагу О. Пометун і на питання про зміст поняття громадянської компетентності. Складовими частинами останньої вона називає такі: громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи життя й реалізації потреб і інтересів особистості в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному просторі демократичної держави взагалі та української зокрема; громадянські вміння та досвід участі в соціально-політичному житті суспільства і практичного застосування знань; громадянські чесноти – норми, установки, цінності й якості, притаманні громадянинові демократичного суспільства [3, с. 4].

Т. Смагіна визначає «громадянську компетентність учня як сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватись як громадянину української держави» [4, с. 7]. Що ж стосується сфер формування громадянської компетентності, то, на думку дослідниці, їх є дві: освітня, яка спрямовує діяльність учня на потреби майбутнього життя шляхом формування елементів компетентності громадянина засобами навчального процесу, та життєву, яка враховує впливи на учня сімейного виховання та соціуму [4, с. 7].

І. Єрмаков, як співавтор відомого дослідження явища життєвої компетентності, громадянську компетентність подає як одну з ключових компетентностей особистості. «Громадянська компетентність, розвиток здатностей бути громадянином, який володіє демократичною громадянською культурою, усвідомлює цінності свободи, прав людини, відповідальності, готовий до компетентної участі у громадянському житті» [5, с. 133].

У дисертаційному дослідженні «Громадянська компетентність особистості: соціально-філософський аналіз», ми розкрили сутність громадянської компетентності особистості як складного багаторівневого, внутрішньо цілісного явища її життєдіяльності та подали визначення її поняття в чотирьох методологічних зрізах. За природою громадянська компетентність особистості – це поняття, яке відображає певний стан людського індивіда, громадянське буття якого є адекватним стану соціуму, в якому

він здійснює власну життєдіяльність. За функціональним призначенням – це поняття, яке відображає стан індивіда як громадянина, рівень громадянськості якого дозволяє йому реалізовувати свої права і свободи, виконувати громадянські обов'язки. У структурному вимірі громадянська компетентність особистості – це поняття, яке відображає здатність і готовність людини виявляти свій статус громадянина та рівень громадянськості завдяки пізнавальним, діяльним, вольовим та цілепокладальним чеснотам. За широтою дії громадянська компетентність особистості – це поняття, яке відображає ключову, поліваріантну, полівалентну, системну компетентність особистості, яка дозволяє їй реалізовувати свої громадянські чесноти у всіх сферах життєдіяльності, насамперед, у політичній, правовій, економічній, соціальній та культурній» [6, с. 5].

Після визначення основних підходів до визначення сутності поняття громадянська компетентність особистості, ми можемо приступити до виділення факторів сучасного суспільного життя, що зумовлюють і визначають процес формування громадянської компетентності українця. Перше, що треба відмітити, це цивілізаційні виклики сучасного світу, які зумовили актуалізацію громадянської компетентності особистості як проблему усіх сучасних суспільств. Українська суспільність з часу відновлення самостійного державного статусу, проголосивши шлях сучасного українського демократичного розвитку на зразок кращих світових демократій, поступово стає органічною частиною світового історичного процесу. Тому всі позитивні та негативні фактори і тенденції сучасного світу, більшою чи меншою мірою зачіпають і сучасний український соціум. Особистість в сучасному українському суспільстві кинута у вирій життя, де повною мірою задіяні механізми прискорення життєвих ритмів та глобалізацій. Неймовірно розширюються не тільки можливості соціального простору української людини, але й ущільнюється соціальний час. Це створює, з одного боку, оптимальне підґрунтя соціальних очікувань в розширенні можливостей громадянської сфери, з іншого – дезорієнтує особистість, яка нашоухується щоразу на недостатність цивілізаційних способів побудови громадянськості відносно як з боку української держави, так і самих громадян. Українці спостерігають за атмосферою функціонування громадянських інституцій в країнах Заходу та в Україні і таке порівняння викликає не тільки запитання, але й деморалізує відсутністю в українців історичного досвіду побудови такого типу суспільних відносин. Але треба зазначити, що цивілізаційний вимір формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві буде все більше виявляти свій неоднозначний вплив на розвиток громадянської сфери в Україні в цілому та формування громадянської компетентності особистості зокрема.

На формування громадянської компетентності українця, поряд з цивілізаційним виміром, вирішальний вплив здійснюють два інших чинники української дійсності – політичний режим та громадянське суспільство. Їх дія на життєдіяльність українця безпосередня, щоденна і постійна. Тому, що як політичний режим, так і громадянське суспільство у своїй сутності зачіпають одну і ту саму фундаментальну проблему життєдіяльності суспільства – права і свободи громадянина.

Політичний режим – стрижнева частина політичної системи будь-якого суспільства, в тому числі і сучасного українського. Як така, вона має свій вираз через право як систему законодавства. Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [7, с. 4].

У порівнянні з першими роками незалежності, коли гарантії прав і свобод українців були більше добрим побажанням, ніж реальним процесом, сьогодні ми можемо констатувати, що про права і свободи людини почали го-

ворити частіше, з високих трибун. В багатьох сферах життя, в яких реалізується громадянськість українців зростає їх громадянська компетентність – в сфері свободи слова та інформації, в сфері створення та діяльності асоціацій, в сфері права на вільне волевиявлення, тощо – можна спостерігати значне послаблення негативного втручання держави та її органів. Але треба зазначити, що далі, ніж декларацією зацікавленості проблемами гарантування прав і свобод громадян, українська державна влада не має бажання рухатися, особливо в частині відповідальності перед громадянами за свою діяльність і гарантування їм прав і свобод. Варто погодитися з думкою відомого правозахисника Євгенія Захарова про те, що там, де держава зобов'язана щось робити для поліпшення ситуації (наприклад, забезпечувати доступ до правосуддя, виконання судових рішень, належне розслідування випадків катувань, створення нових робочих місць тощо), поліпшення не має, оскільки держава в цілому залишається бездіяльною [8].

Що ж стосується такого важливого чинника формування громадянської сфери як судова система, і тут, на жаль, державна влада не зуміла модернізувати судочинство у відповідності до світових зразків, фактично заклавши в основі радянську модель, яка була побудована без урахування одного з найважливіших своїх принципів – презумпції невинуватості – і відкрито проявляла свою антигромадянську сутність. На жаль і недавня реформа судової системи, започаткована новою владою в контексті реформування всього суспільства, не дала кардинальних змін і судова влада в нашому суспільстві і досі не є незалежною, як це практикується в передових країнах світу.

За останні роки як в Україні, так і країнах Євросоюзу заговорили про появу в нашій країні політичних переслідувань. В першу чергу це проявилось у відкриті кримінальних справ проти високопосадовців колишнього уряду України, включаючи колишнього прем'єр-міністра. Разом з тим, з'являються факти переслідувань людей за політичними мотивами, які мають свою громадянську позицію, проявляють її, відстоюючи громадянські права. За словами А.Буценка за півтора року нової влади з політичних мотивів порушено кримінальні справи проти 50 активістів і 11 організацій, а осіб, яких незаконно переслідують з політичних міркувань, стає дедалі більше [9, с.5].

Не викликає особливого оптимізму і розвиток громадянської сфери в контексті базової частини життєдіяльності українського соціуму – економічної. Так, наприклад, за умовами ведення бізнесу, що є важливим показником рівня громадянських прав і свобод на економічну діяльність, наша країна сьогодні скотилася на 149 місце серед 180 країн світу, де проводився моніторинг. Пасе задніх Україна і за рівнем корупції. До цього потрібно враховувати надзвичайно «живучий» високий рівень бюрократизації українського суспільства.

Такий стан речей в сфері бізнесу вкрай негативно відображається на забезпеченні цілого ряду соціально-економічних прав людини, прописаних в Конституції. А вже обмеження цих та інших суттєвих прав і свобод означає, насамперед, обмеженість об'єктивних і суб'єктивних умов життєдіяльності особистості. А це означає, що людина не отримує достатнього доступу як до інформації щодо факторів гідного людського життя, так і до них самих. Така ситуація об'єктивно може зумовлювати незнання життєвої ситуації або цілого життєвого періоду, невміння аналізувати і робити правильні висновки, приймаючи компетентні рішення як професійного, так і громадянського рівнів. Таким чином, звуження основних соціально-економічних прав і свобод українця логічно тягне за собою, як мінімум, неможливість розвивати свої громадянські якості, а нерідко і таке явище як втрату актуалізації громадянської компетентності взагалі.

Єдиною площиною оптимістичних очікувань є державна освітня політика в напрямку формування громадянської компетентності особистості. За роки незалежності України в галузі освітнього законодавства було прийнято низку законів та урядових постанов, які стали підставою для розроблення та впровадження сучасного змісту освіти. Одним

з кроків до актуалізації ідеї громадянської компетентності особистості стала Концепція громадянського виховання, затверджена Постановою Президії Національної Академії педагогічних наук від 19.04.2000 року. В березні 2005 року і до березня 2008 року Міністерство освіти і науки України реалізувало проект «Громадянська освіта – Україна». По завершенні проекту був прийнятий «Підсумковий документ робочої групи з розробки навчальних планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна». В ньому поряд з іншими сформульовано структуру громадянства, визначено поняття компетентності, громадянської компетентності, показані складові громадянської освіти в Україні [10].

В площині практичного розгортання явища громадянської компетентності особистості на прикладі функціонування громадянського суспільства в Україні можемо сказати. На перший погляд в сучасній Україні створена достатня законодавча база для розгортання громадянської сфери та актуалізації проблеми громадянської компетентності особистості. До Конституції України, додаються такі Закони України що регулювання у сфері громадянського суспільства, як, наприклад, «Про об'єднання громадян», «Про політичні партії в Україні», «Про звернення громадян», «Про інформацію», тощо. Громадські організації, що являються найпростішим і найпопулярнішим способом виразу сутності громадянського суспільства, неопановані в цілому кількісно відображають картину стану громадянської сфери, але приховують в собі ряд серйозних недоліків. Велика кількість з них існують лише на папері, а тому працюють лише формально, створюються нерідко тільки для тих чи інших конкретних цілей. Звідси суттєва недовіра громадян до громадських організацій і політичних партій, звідси ж і певна апатія, втрата інтересу до діяльності цього надзвичайно важливого сегмента громадянського простору українців.

Висновки. Проблема формування громадянської компетентності особистості в сучасному українському суспільстві обумовлена двома головними контекстами: зовнішніми (цивілізаційними) та внутрішніми (суто українськими). Цивілізаційний контекст зумовлений стрімким входженням України в світовий процес, а тому поширенням світового порядку на внутрішню українську реальність. Особливості такої взаємодії із західними зразками громадянської компетентності полягають у відсутності в українців історичного досвіду набуття вказаних явищ. Серед внутрішніх факторів формування громадянської компетентності особистості в сучасній Україні основними є – політичний режим та громадянське суспільство. Аналіз діяльності незалежної української держави в сфері гарантування конституційних прав і свобод громадян показує, що ця діяльність є недостатньою. У політико-правовому та економічному вимірах взаємини української держави і громадян можна уявити як такі, де перша не зацікавлена не тільки у зростанні своїх громадян як активних будівничих демократичного устрою в країні, а навіть не сприяє утворенню об'єктивних умов для забезпечення громадянських якостей в життєдіяльності особистості. А такий фактор, як невелика як для 46-мільйонного народу кількість громадських об'єднань та певний рівень недовіри до них з боку українців, пояснює таку серйозну проблему, як незалученість широкої громадської до державотворчих процесів.

Список використаних джерел

1. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти / Підсумковий документ робочої групи з розробки навчальних планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна» // Історія в школах України. – 2006. – №8. – С.4–11.
2. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [Бібліотека з освітньої політики] / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С.66–72.

3. Пометун О. Формування громадянської компетентності старшокласників у процесі навчання історії / Олена Пометун, Нестор Гупан // *Історія в школах України*. – 2008. – №4. – С.3–10.

4. Смагіна Т.М. Формування громадянської компетентності учнів у процесі навчання правознавства: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. – теорія та методика навчання / Т.М. Смагіна. – К., 2007. – 20 с.

5. Життєва компетентність особистості: [науково–методичний посібник] / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Нессен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.

6. Лазуріна Н.П. Громадянська компетентність особистості: соціально–філософський аналіз: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03. – соціальна філософія та філософія історії / Н.П. Лазуріна. – К., 2012. – 20 с.

7. Конституція України (Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 20 червня 1996 р.). – К.: Преса України, 1997. – 80 с.

8. Захаров Є. 20 років добрих намірів. Огляд розвитку прав людини в Україні [Електронний ресурс] // *Дзеркало тижня. Україна*. – №29. – 19.08.11. – http://dt.ua/LAW/20_rokiv_dobrih_namiriv_oglyad_rozvitku_prav_lyudini_v_ukrayini-86409.html. – Назва з екрану.

9. Мамо, а це не репресії? // *Експрес*. – №132. – 24 листопада – 1 грудня 2011 р. – С.5.

10. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти / Підсумковий документ робочої групи з розробки навчальних планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна» // *Історія в школах України*. – 2006. – №8. – С.4–11.

References

1. Zabezpechennja formuvannja gromadjans'koi' kompetentnosti u suchasnomu zmisti shkil'noi' osvity / Pidsumkovyj dokument robochoj' grupy z rozrobky navchal'nyh planiv i program proektu «Gromadjans'ka osvita – Ukrai'na» // *Istoriya v shkolah Ukrai'ny*. – 2006. – №8. – S.4–11.

2. Pometun O.I. Dyskusija ukrai'ns'kyh pedagogiv navkolo pytan' zaprovadzhenja kompetentnisnogo pidhodu v ukrai'ns'kij osviti / O.I. Pometun // *Kompetentnisnyj pidhid u suchasnij osviti: svitovij dosvid ta ukrai'ns'ki perspektyvy*: [Biblioteka z osviti'oi' polityky] / pid zag. red. O.V. Ovcharuk. – K.: K.I.S., 2004. – S.66–72.

3. Pometun O. Formuvannja gromadjans'koi' kompetentnosti starshoklasnykiv u procesi navchannja istorii' / Olena Pometun, Nestor Gupan // *Istoriya v shkolah Ukrai'ny*. – 2008. – №4. – S.3–10.

4. Smagina T.M. Formuvannja gromadjans'koi' kompetentnosti uchniv u procesi navchannja pravoznavstva: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spec. 13.00.02. – teoriya ta metodyka navchannja / T.M. Smagina. – K., 2007. – 20 s.

5. Zhyttjeva kompetentnist' osobystosti: [naukovo–metodychnyj posibnyk] / za red. L.V. Sohan', I.G. Jermakova, G.M. Nessen. – K.: Bogdana, 2003. – 520 s.

6. Lazurina N.P. Gromadjans'ka kompetentnist' osobystosti: social'no–filosofs'kyj analiz: avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: spec. 09.00.03. – social'na filosofija ta filosofija istorii' / N.P. Lazurina. – K., 2012. – 20 s.

7. Konstytucija Ukrai'ny (Prynjata na p'jati sesii' Verhovnoi' rady Ukrai'ny 20 chervnja 1996 r.). – K.: Presa Ukrai'ny, 1997. – 80 s.

8. Zaharov Je. 20 rokiv dobryh namiriv. Oglyad rozvytku prav ljudy v Ukrai'ni [Elektronnyj resurs] // *Dzerkalo tyzhnja. Ukrai'na*. – №29. – 19.08.11. – http://dt.ua/LAW/20_rokiv_dobrih_namiriv_oglyad_rozvitku_prav_lyudini_v_ukrayini-86409.html. – Nazva z ekranu.

9. Mamo, a ce ne represii'? // *Ekspres*. – №132. – 24 lystopada – 1 grudnja 2011 r. – S.5.

10. Zabezpechennja formuvannja gromadjans'koi' kompetentnosti u suchasnomu zmisti shkil'noi' osvity / Pidsumkovyj dokument robochoj' grupy z rozrobky navchal'nyh planiv i program proektu «Gromadjans'ka osvita – Ukrai'na» // *Istoriya v shkolah Ukrai'ny*. – 2006. – №8. – S.4–11.

* * *

УДК 130.32

Стояцька Г.М., кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально–гуманітарних дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (Україна, Дніпропетровськ), mich_al@ukr.net

Амбівалентність поняття обов'язку у філософсько–правовому вченні Г.В.Ф. Гегеля

Аналізується подвійна природа поняття обов'язку у філософсько–правовому вченні Г.В.Ф. Гегеля. Розкриваються механізми формування у свідомості індивіда стійких критеріїв належного під впливом взаємодії внутрішнього змісту раціональної людської діяльності з вимогами соціальної необхідності.

Ключові слова: обов'язок, суще, належне, особистість, право, мораль, моральність, соціум.

Stoyatska G.M., Doctor of Philosophy, Ph.D. Associate Professor, Department of Social and Humanities, Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs (Ukraine, Dnepropetrovsk), mich_al@ukr.net

Ambivalence of concept of a duty in G.V.F. Hegel's philosophical and legal doctrine

In the article investigate the dual nature of the concept of duty in the G.V.F. Hegel's philosophical and legal doctrine. In an analysis the elements of philosophical and legal doctrine since from «The Phenomenology of Spirit». The study reveals the mechanisms of formation in the mind of the individual criteria should be stable. It is shown that these criteria arise under the influence of the interaction of the inner content of a rational human activity. When this inner content is faced with the requirements of social need in the human mind is a conflict between the phenomena existing and predicted. In the philosophical and legal doctrine of Hegel man is regarded as specific free creature. In a society for the proper understanding of the human as its own value becomes a condition of survival and the mechanism of adaptation to regulatory limits.

Keywords: duty, existing, due, personality, law, moral, ethical life, society.

Стояцька А.М., кандидат философских наук, доцент кафедры социально–гуманитарных дисциплин, Днепропетровский государственный университет внутренних дел (Украина, Днепропетровск), mich_al@ukr.net

Амбивалентность понятия долга в философско–правовом учении Г.В.Ф. Гегеля

Анализируется двойственная природа понятия долга в философско–правовом учении Г.В.Ф. Гегеля. Раскрываются механизмы формирования в сознании индивида устойчивых критериев должного под влиянием взаимодействия внутреннего содержания рациональной человеческой деятельности с требованиями социальной необходимости.

Ключевые слова: долг, сущее, должное, личность, право, мораль, нравственность, социум.

Розвиток і генеза проблеми особистісного сприйняття норм належного є однією з найбільш гострих не лише у філософії Г.В.Ф. Гегеля, але й у усьому німецькому ідеалізмі. Через свою мультидисциплінарність ця проблема не втрачає актуальності і в сучасній науці.

Досвід різнобічного аналізу поняття обов'язку у філософії Г.В.Ф. Гегеля можна знайти у роботах Т.Ойзермана, В.Нерсесянца, П.Гайденко, М.Мінакова, Т.Павлової та інших. Серед фахівців, що звертали свою увагу на дану проблему, панує переконання щодо її недостатнього вивчення і з огляду на це її злободенність особливо зростає в умовах соціальної транзитивності, відсутності транспарентності відносин між людиною та владою, особистістю та соціальним цілим – тобто в умовах панування тих соціальних факторів, якими звичай прийнято позначати суспільства перехідного типу.

Колізія між особистими моральними переконаннями (часто заснованими на пристрасті) та поняттям обов'язку (що переважно походить з сучасного особистісного розуміння вимог загального обов'язку) є однією з найбільш дискусійних і неоднозначних світоглядних та моральних проблем, що постають у гегелівській філософії. Вона неодноразово виникає у творчості філософа на різних етапах його філософського поступу, а сам він вдається до її аналізу в тому числі і полемізуючи з філософсько–правовим та етичним доробком попередників (в першу чергу, звісно ж, із кантівським протиставленням сущого та належного).

Прикладом найбільш загального формулювання та актуалізації даної проблематики є розуміння її через «ідею примирення свідомості із дійсністю» [3], яка загалом є характерною рисою філософії німецької класики. Втім механізм цього примирення та адаптації свідомості до вимог